

DIYARBAKIR MERKEZİNDEKİ OSMANLI DÖNEMİ MEDRESELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Abdullah CENGİZ*
Zülküf YARIŞ*

GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli şehirlerinden biri olan Diyarbakır, Karacadağ sönmüş volkan kitlesinden Dicle Nehri'ne uzanan geniş bazalt platosunun doğu kenarında çukur bir alanda kurulmuştur. 40° 20' enlem, 37° 50' boylamlarda bulunan şehir, deniz seviyesinden 650 m yüksekliktedir (Darkot, 1945: 601; Beysanoğlu, 1996: 1; Tuncer, 2001: 164).

15.354 km² lik yüz ölçüme sahip olan Diyarbakır, doğuda Siirt ve Muş; güneyde Mardin, batıda Urfa, Adıyaman, Malatya; kuzeyde Elâzığ ve Bingöl ile çevrilidir. Şehir merkez ilçe dışında Bismil, Çermik, Çınar, Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Silvan olmak üzere on üç ilçeye sahiptir (Harita 1) (Akbulut, 1998: 5; Göyünç, 1999: 472).

* Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, abdcngz66@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3484-2308

* Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Yüksek Lisans, zulkufyaris@gmail.com, ORCID iD: 0009-0000-9282-1559

KAYNAKLAR

- Akbulut, İ. (1998). Diyarbakır, İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayını.
- Alptekin, C. (1991). "Artuklular", TDVİA, C.III, İstanbul, s.415-419.
- Barotcu, S. (2019). Diyarbakır Şeyh Safa (İparlı) Camii Yapı Topluluğu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Beysanoğlu, Ş. (1995) "Diyarbakır Tarihine Kısa Bir Bakış", Kültür ve Sanat, 28, Ankara.
- Beysanoğlu, Ş. (1996). Anıtları ve Kitabeleri İle Diyarbakır Tarihi, C. I, Ankara.
- Beysanoğlu, Ş. (1996). Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi, C.II, Ankara.
- Beysanoğlu, Ş. (1999). "Kuruluşundan Günümüze Kadar Diyarbakır Tarihi", Diyarbakır Müze Şehir, İstanbul.
- Boran, Ali & Erdal, Z. (2011). "Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi Cami ve Mescitleri", Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi, (Ed. İrfan Yıldız), Diyarbakır, s. 257-315.
- Çelebi, E. (1970). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, VI, (Çev. Zuhuri Danışman), İstanbul.
- Çevik, A. (2002). "XII. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Türkmen Beyliği Yınaloğulları", Türkler, C. VI, Ankara, s. 491-495.
- Darkot, B. (1945). "Diyarbakır", TDİA, C. III, İstanbul, 1945, s. 601.
- Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu.
- Diyarbakır Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- Erdem, İ. (2002). "Doğu Anadolu Türk Devletleri", Genel Türk Tarihi, C.VI, Ankara, s.383-424.
- Filiz, M. (2015). Osmanlı Mimarlığında II. Bayezit Dönemi Medreselerinin Yeri ve Önemi (Amasya, Edirne, İstanbul Örnekleri), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Göyünç, N. (1969). "Kanuni Devri Başlarında Güneydoğu Anadolu", Tarih Dergisi, S. 23, İstanbul, s. 61-74.
- Göyünç, N. (1994). "Diyarbakır", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, s. 469-472.
- İlhan, M. (2001). "Artuklular ve Siyasi Faaliyetleri", I. Bütün Yönleriyle Diyarbakır Sempozyumu, Ankara, s. 113-141.
- Karaarslan, N. Ü. (1997). "Hamdaniler", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 15, İstanbul, s.446-447.
- Karaca, N. (2011). "Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Medreseleri", Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi, (Ed. İrfan Yıldız), Diyarbakır, s. 371-388.
- Kılıcı, A. (2011). "Diyarbakır'ın Vakıf Mimari Eserleri ve Vakıfları Üzerine Notlar", Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi, Ed. İrfan Yıldız, Diyarbakır, s.39.
- Kılıç, H. (2003). "LÂRÎ, Muslihuddin", TDV İslam Ansiklopedisi, C.27, s.103-104.
- Kuban, D. (2007). Osmanlı Mimarisi, İstanbul.
- Kuran, A. (1969). Anadolu Medreseleri, C. I, Ankara.
- Kuran, A. (1974). "Haseki Külliyesi", Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, S. II, İstanbul, s.57-86.
- Kuruyazıcı, H. (1997). "Diyarbakır", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.I, İstanbul, s. 461.
- Meriç, R. M. (1965). Mimar Sinan Hayatı, Eseri, Ankara.
- Necipoğlu, G. (2013). Sinan Çağı: Osmanlı İmparatorluğunda Mimari, Kültür, İstanbul.
- Ödekan, A. (1997). "Medrese", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.II, İstanbul, s. 1188.
- Öney, G. (1966). "Kayseri Hacı Kılıç Cami ve Külliyesi", TTK Belleten, S. XXX/119, Ankara, s. 377- 386.
- Özen, N. (2021). "Diyarbakır Parlı (Safa) Medresesi'nin Mekâsal Analizi ve Restorasyon Sonrası Değerlendirmesi", Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, S.10, C.2, Diyarbakır, s. 251.
- Öztürk, Ş. & Bingöl, Y. (2013). "Hatibiye Medresesi Restorasyonu", VII. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu 04-07 Ekim 2011 Bitlis, Bursa, s. 254-264.
- Pilatin, Ü. (2012). "Osmanlı Medrese Sistemi ve Cizre Medreseleri", Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre, Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s. 403-409.
- Sevgen, N. (1982). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Ankara.
- Sözen, M. (1971). Diyarbakır'da Türk Mimarisi, İstanbul.

- Sumer, F. (1991). “Akkoyunlular”, TDVİA, C.II, İstanbul, s. 272.
- Şeşen, R. (1995). “Eyyubiler”, TDVİA, C.12, İstanbul, s. 23.
- T.C. Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, Diyarbakır Kültür Envanteri (Merkez) I.
- Tanman, M. B. (1991). “Atik Vâlîde Sultan Külliyesi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, 1991, s. 68-73.
- Tuncer, O. C. (2001). “Diyarbakır Kent Kimliği”, Bütün Yönleriyle Diyarbakır Sempozyumu, 27-28 Ekim 2000, Ankara, s. 164.
- Uluçam, A. (2002). Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı II: Bitlis, Ankara.
- Ünal, M. A. (1994). “XVI-XVII. Yüzyıllarda Diyarbakır Eyaletine Tabi Sancakların İdari Statüleri”, X. Türk Tarih Kongresi, Ankara 22-26 Eylül 1986, Kongreye Sunulan Bildiriler, C.V, Ankara, s. 2217.
- Yavuzylmaz, A. (2021). Anadolu’da XVI. Yüzyıl Osmanlı Medrese Mimarisi (1500-1600), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kon-ya.
- Yeşil, M. (1938). Kütahya İlinin Kısa Coğrafyası, İstanbul.
- Yıldız, H. (2008). “Diyarbakır Valisi Mehmed Halid Bey’in Beş Yıllık İcraatı ve Hazırladığı Rapor”, Osmanlıdan Cumhuriyet’e Diyarbakır, C.I, Ankara, s.387-401.
- Yılmazçelik, İ. (2014). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yörüköglü, N. (1984). Hafsa Sultan ve Külliyesi, Ankara.